

תזכיר חוק

א. שם החוק המוצע

חוק החוזים (תיקון מס' 3), התשפ"ג-2023

ב. מטרת החוק המוצע, הצורך בו, עיקרי הוראותיו והשפעתו על הדין הקיים

מטרת החוק המוצע היא תיקון סעיף 25 לחוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג-1973 (להלן: "חוק החוזים") שעניינו פרשנות חוזה, לצורך הוספת כלל פרשנות ייחודי לחוזים עסקיים.

בבסיס תזכיר החוק ניצבת התפיסה כי בחוזים אלו מדובר בצדדים מיומנים ומתוחכמים אשר רגילים בעריכת עסקים, בניהול סיכונים ובעריכת חוזים. ביכולתם של גורמים אלה לעצב את החוזה כרצונם כחלק מעקרון חופש החוזים, כאשר ניתן להניח שביחס לחוזים אלו קדם משא ומתן מפורט בכל הנוגע לתנאי החוזה ולשונו, ושהצדדים השקיעו זמן ומשאבים בניסוח מיטבי של החוזה, תוך הסתמכות על ייעוץ משפטי בעניין, על מנת שהחוזה ישקף את רצונם המשותף. לכן, בחוזים אלו יש חשיבות לכך שכללי הפרשנות שיופעלו יהיו כאלו שייצרו בסיס משפטי יעיל להתקשרויות עתידיות.

במסגרת תזכיר החוק מוצע לקבוע סייג להוראות סעיף 25(א) כך שייקבע כלל פרשני ייחודי לחוזים שלהם מאפיינים עסקיים מובהקים או בחוזים שמסדירים עסקה בשווי גבוה (למעלה מחמישה עשר מיליון שקלים). בחוזים אלו תיקבע ברירת מחדל לפיה החוזה יפורש לפי לשונו. בצד הכלל האמור מוצע לקבוע כי כלל זה לא יחול אם פרשנות לפי לשון החוזה תביא לתוצאה שאינה מתקבלת על הדעת בנסיבות העניין, במקרה שבו קיימות בחוזה הוראות סותרות ולכן לא ניתן לפרש את החוזה לפי לשונו, או במקרה שבו לא ניתן לקיים את החוזה בהתאם לפרשנות כאמור.

עוד נקבע כי הצדדים יוכלו להתגבר על כלל פרשני זה ולקבוע במפורש אחרת בחוזה. כך, הצדדים יוכלו לקבוע הן לעניין כלל פרשנות אחר שהם מבקשים להחיל על החוזה, לרבות הפנייה לכלל הפרשנות הקבוע כיום בסעיף 25(א) לחוק, והן לעניין פירוט הראיות שיהיו קבילות לצורך פרשנות החוזה.

קביעת ברירת מחדל זו ביחס לחוזים עסקיים, תסייע ליצירת ודאות לעוסקים בתחום וכן תביא להוזלת העלויות הכרוכות בהתדיינויות משפטיות בשאלת פרשנותם של חוזים מסוג זה, ובתוך כך צפויה לסייע בהפחתת העומס בבתי המשפט.

ג. השפעת החוק המוצע על קבוצות אוכלוסייה מסוימות

לא רלוונטי.

ד. השפעת תזכיר החוק המוצע על התקן המנהלי של המשרד היוזם, משרדים אחרים ורשויות אחרות.

לא רלוונטי.

תזכיר חוק מטעם משרד המשפטים:

תזכיר חוק החוזים (תיקון מס' 3), התשפ"ג-2023

- תיקון סעיף 25 .1 בחוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג-1973¹, בסעיף 25 אחרי סעיף קטן (א) יבוא-
- (1א) (1) על אף הוראות סעיף קטן (א), חוזה עסקי יפורש לפי לשון החוזה, אלא אם כן מתקיים אחד מאלה:
- (א) פרשנות כאמור תביא לתוצאה שאינה מתקבלת על הדעת בנסיבות העניין;
- (ב) יש סתירה בין הוראות שונות בחוזה;
- (ג) לא ניתן לקיים את החוזה בהתאם לפרשנות כאמור;
- (2) הוראות סעיף קטן זה יחולו אם אין הוראה אחרת לעניין הנדון שנקבעה בחוזה.
- (3) בסעיף קטן זה -
- "חוזה עסקי" – חוזה, למעט חוזה אחיד, שמתקיימים בו התנאים שלהלן:
- (1) מתקיים אחד מאלה;
- (א) כל הצדדים לחוזה הם עוסקים, למעט אם אחד מהם הוא עסק שמחזור העסקאות השנתי שלו אינו עולה על ארבעה מיליון ש"ח;
- (ב) שווי העסקה נושא החוזה עולה על חמישה עשר מיליון ש"ח;
- (2) כל הצדדים לחוזה פעלו על סמך ייעוץ משפטי;
- "חוזה אחיד" – כהגדרתו בחוק החוזים האחידים, התשמ"ג-1982²;
- "עוסק" - כהגדרתו בחוק הגנת הצרכן, התשמ"א-1981³;

¹ ס"ח התשל"ג, עמ' 118; ס"ח התשע"א, עמ' 202

² ס"ח התשמ"ג, עמ' 8

³ ס"ח התשמ"א, עמ' 248.

דברי הסבר

מוצע לתקן את סעיף 25 לחוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג-1973 (להלן: "חוק החוזים") שעניינו פרשנות חוזה ולהוסיף כלל פרשנות ייחודי הנוגע לחוזים עסקיים.

סעיף 25 (א) לחוק החוזים בנוסחו המקורי כפי שהיה בעת חקיקת החוק קבע כי: "חוזה יפורש לפי אומד דעתם של הצדדים, כפי שהיא משתמעת מתוך החוזה, ובמידה שאינה משתמעת ממנו – מתוך הנסיבות". במשך השנים, נתפס סעיף זה כמעגן את "תורת שני השלבים" לפרשנות חוזים, לפיה נלמדת כוונת הצדדים בראש ובראשונה מלשון החוזה, ורק כשמלשון החוזה לא משתמע אומד דעת הצדדים, יפורש החוזה בהתאם לנסיבות. בעניין **אפרופים** (ע"א 4628/93 **מדינת ישראל נ' אפרופים שיכון ויזום (1991) בע"מ**, מט(2) 265 (1995)) נקבע בדעת הרוב כי יש לבחון את הנסיבות והלשון יחד ומתוך הבחינה המשולבת לפרש את החוזה, וזאת תוך מתן עדיפות לאומד הדעת העולה מלשונו הרגילה והטבעית של החוזה. עוד נקבע שכאשר לא ניתן להתחקות אחר אומד הדעת של הצדדים לחוזה הקונקרטי, יש לפנות לתכלית המקובלת וההוגנת של חוזים דומים, שהיא התכלית האובייקטיבית (בהתחשב בזהות הצדדים ומאפייניהם של אנשים סבירים בנעליהם, תוך היעזרות בערכים כגון סבירות ותום לב).

הלכת **אפרופים** אושררה בעניין **ארגון מגדלי הירקות** (דנ"א 2045/05 **ארגון מגדלי ירקות אגודה חקלאית שיתופית ב' נ' מדינת ישראל**, סא(2) 1 (2006)) בהרכב מורחב של בית המשפט העליון. עם זאת, בפסק דין זה שופטי בית המשפט העליון גם הדגישו את גבולות הלכת **אפרופים** והבהירו כי מטרתו העליונה של פירוש החוזה הוא בירור כוונת הצדדים לחוזה. חלק מהשופטים הדגישו בפסק הדין את מעמד הבכורה של לשון החוזה והזהירו מפני הפיכתו של בית המשפט העליון למעין צד לחוזה, תוך פגיעה באוטונומיה של הצדדים.

על הלכת **אפרופים** הושמעה ביקורת לפיה, בין השאר, ההלכה מחלישה את תוקף לשון החוזה, ומשכך גורמת לחוסר ודאות בשוק ופגיעה ביכולת לאכוף את שסוכם בין הצדדים.

על רקע האמור לעיל תוקן בשנת 2011, במסגרת תיקון מס' 2 לחוק החוזים, סעיף 25 (א) לחוק (חוק החוזים (תיקון מס' 2), תשע"א-2011) (ס"ח התשע"א, עמ' 202)). בהתאם לתיקון האמור, נוסחו של החוק קובע כיום כי: "חוזה יפורש לפי אומד דעתם של הצדדים, כפי שהוא משתמע מתוך החוזה ומתוך נסיבות העניין, אולם אם השתמע אומד דעתם במפורש מלשון החוזה, יפורש החוזה בהתאם ללשונו".

בעניין **סהר** (רע"א 3961/10 **המוסד לביטוח לאומי נ' סהר חברה לתביעות בע"מ מגדל חברה לביטוח בע"מ**, (סה(2) 563 (2012)) עמד בית המשפט העליון על משמעותו של התיקון לחוק וקבע כי הוא למעשה לא שינה מהלכת **אפרופים**.

לאורך השנים ביקשו בתי המשפט לתחום את גבולותיה של הלכת **אפרופים**, לפרשה וליישמה. בהמשך לכך, בפסיקת בית המשפט העליון מהשנים האחרונות, בעניין **ביבי כבישים** (ע"א 7649/18 **ביבי כבישים עפר ופיתוח בע"מ נ' רכבת ישראל בע"מ** (נבו 20.11.2019)), הבהיר בית המשפט העליון את יישומה של הלכת **אפרופים** והבחין בין סוגי חוזים שונים שלהם דרכי פרשנות שונות.

ניתן להסיק מפסק הדין בעניין **ביבי כבישים** כי מעמד הלשון בסוגי חוזים מסויימים אף התעצם. כלומר, מתן משקל לתכלית האובייקטיבית של החוזה ולנסיבות יתבטא בעיקר לגבי חוזים שהצדדים להם אינם מיומנים בעריכת עסקים וחוזים וכן בחוזים צרכניים, כאשר לצד זאת וביחס לצדדים מיומנים וחוזים עסקיים, יש לתת משקל משמעותי ללשון החוזה.

התפתחויות אלו עוררו שיח ער, בין השאר, לגבי גישות שונות לפרשנות חוזים. יש הטוענים כי המצב המשפטי הקיים עודנו מאופיין בחוסר ודאות בסוגיה, אשר פוגעת בעולם העסקים וביכולתו להסתמך על חוזים עסקיים.

מטרתו של התיקון המוצע לקבוע כללי פרשנות מותאמים לחוזים עסקיים וזאת בדומה להבחנה שנערכה בפסיקה בין סוגי החוזים השונים, וזאת על מנת להביא לוודאות רבה יותר לעולם העסקי ולסייע להפחתת העומס בבתי המשפט.

במסגרת בחינת הצורך בתיקון חקיקה, פורסם ביום 15.5.2023 קול קורא על ידי משרד המשפטים שהזמין את הציבור להעביר הערותיו. ביום 4.7.2023 התקיים יום עיון במשרד המשפטים שעסק בנושא והוזמנו אליו גורמים רבים שהעבירו הערותיהם לקול הקורא, וביניהם נציגי אקדמיה, משרדי עורכי דין וגורמים מהמגזר העסקי. תזכיר החוק הוא פרי של השיח שהתקיים עם כלל הגורמים האמורים.

תזכיר החוק מבקש לקבוע סייג להוראות סעיף קטן (א) כך שייקבע כלל פרשני ייחודי לחוזים שלהם מאפיינים עסקיים מובהקים או בחוזים שמסדירים שווי גבוה של עסקה (למעלה מחמישה עשר מיליון שקלים), כפי שיפורט להלן. בחוזים אלו תיקבע ברירת מחדל לפיה החוזה יפורש לפי לשונו, כאשר כלל זה לא יחול אם פרשנות לפי לשון החוזה לבדה תביא לתוצאה שאינה מתקבלת על הדעת בנסיבות העניין, במקרה שבו קיימות בחוזה הוראות סותרות ולכן לא ניתן לפרש את החוזה לפי לשונו, או במקרה שבו לא ניתן לקיים את החוזה בהתאם לפרשנות כאמור.

הצדדים יוכלו להתגבר על כלל פרשני זה ולקבוע במפורש אחרת בחוזה. כך, הצדדים יוכלו לקבוע הן לעניין כלל פרשנות אחר שהם מבקשים להחיל על החוזה, לרבות הפנייה לכלל הפרשנות הקבוע כיום בסעיף 25(א) לחוק, והן לעניין פירוט הראיות שיהיו קבילות לצורך פרשנות החוזה.

הרציונל התומך בקביעה כי חוזה עסקי יפורש לפי לשונו, נוגע לכך שבחוזים אלו מדובר בצדדים מיומנים ומתוחכמים אשר רגילים בעריכת עסקים, בניהול סיכונים ובעריכת חוזים. ביכולתם של גורמים אלה לעצב את החוזה כרצונם כחלק מעקרון חופש החוזים, כאשר ניתן להניח שביחס לחוזים אלו קדם משא ומתן מפורט בכל הנוגע לתנאי ולשון החוזה ושהצדדים השקיעו זמן ומשאבים בניסוח מיטבי של החוזה, תוך הסתמכות על ייעוץ משפטי בעניין, על מנת שהחוזה ישקף את רצונם המשותף. לכן, בחוזים אלו יש חשיבות לכך שכללי הפרשנות שיופעלו יהיו כאלו שייצרו בסיס משפטי יעיל להתקשרויות עתידיות (ראו בעניין זה את פסק דינו של כב' השופט גרוסקופף בעניין **ביבי כבישים**).

קביעת ברירת מחדל זו ביחס לחוזים עסקיים, תסייע ליצירת ודאות לעוסקים בתחום וכן תביא להוזלת העלויות הכרוכות בהתדיינות משפטיות בשאלת פרשנותם של חוזים מסוג זה, ובתוך כך צפויה לסייע בהפחתת העומס בבתי המשפט.

בנוסף לעיגון ברירת המחדל ביחס לחוזים עסקיים, מוצע כאמור גם לאפשר לצדדים לחוזה עסקי לסטות מכלל פרשני זה ולמשל לקבוע כללי פרשנות אחרים שיחולו על החוזה, ככל שהם מעוניינים בכך, או את היקף הראיות שהם מבקשים שיוצגו בפני בית המשפט במקרה של התדיינות משפטית ביניהם בדבר פרשנות החוזה. כלל זה יאפשר לצדדים לחוזה עסקי שליטה בעת כריתת החוזה בקביעת הכלל הפרשני שיחול בנסיבות העניין, מתוך תפיסה שצדדים אלו מודעים לכללי הפרשנות שחלים וביכולתם לבחור את הכלל הפרשני שמתאים להם. מתן אפשרות זו תאפשר לצדדים גם ודאות בשאלה כיצד יפורש החוזה בעת ההפרה ועל בסיס אילו ראיות.

יובהר כי אין בתיקון זה ובמתן אפשרות לצדדים להתנות על ברירת המחדל החדשה שתיקבע ביחס לחוזים עסקיים, כדי לגרוע מהאפשרות להתנות על סעיפים אחרים בחוק החוזים וכן כדי לגרוע או להשפיע על הפרשנות המקובלת ליתר סעיפי חוק החוזים ועל מעמדם הדיספוזיטיבי או הקוגנטי. יובהר כי תיקון זה אינו מתייחס למעמדם הקוגנטי או הדיספוזיטיבי של סעיפים אחרים בחוק או של סעיפי משנה אחרים של סעיף 25 לחוק. כך, למשל, אין בתיקון כדי לגרוע מהעובדה כי כלל הפרשנות נגד המנסח המעוגן בסעיף 25(ב) לחוק החוזים הוא כלל קוגנטי שאין להתנות עליו ולמשל סעיף 1 לחוק החוזים שעניינו אופן כריתת החוזה הוא כלל דיספוזיטיבי שניתן להתנות עליו.

כפי שצוין לעיל מוצע כי כללים אלו יחולו על חוזים עסקיים בלבד, כאשר ביחס ליתר החוזים ימשיך לחול סעיף 25(א) לחוק החוזים והפסיקה מכוחו.

בכל הנוגע להגדרה של חוזה עסקי מוצע לקבוע כי חוזה עסקי הוא חוזה, שאינו חוזה אחיד ובנוסף הוא עומד בתנאים המצטברים הבאים. התנאי הראשון הוא ששני הצדדים לחוזה הם עוסקים כמשמעותם לפי חוק הגנת הצרכן, התשמ"א-1981, כאשר מוצע להחריג מהגדרה זו עסקים שמחזור העסקאות השנתי שלהם אינו עולה על ארבעה מיליון שקלים, שכן מדובר על עסקים בהיקף לא גדול. זאת, בהתאם לתפיסה לפיה יש להחיל את התיקון המוצע רק במקרה שבו אין בין הצדדים פערי כוחות משמעותיים כך שמדובר על חוזה שמשקף את רצונם המשותף של שני הצדדים. בנוסף, מוצע לקבוע כי הסדר זה יחול גם על עסקה ששוויה עולה על חמישה עשר מיליון שקלים. זאת, מתוך תפיסה כי בחוזים אלו על אף שלא מדובר בהכרח בעוסקים, ניתן להניח שהצדדים לעסקה השקיעו משאבים רבים בניסוח מיטבי של החוזה, בהתאמה לשווי הגבוה של העסקה.

בנוסף למיהות הצדדים, מוצע לקבוע תנאי נוסף לפיו שני הצדדים פעלו על סמך ייעוץ משפטי בעת כריתת החוזה. כאמור, תזכיר החוק מבכר את לשון החוזה וכן מאפשר לצדדים לקבוע כללים בנוגע לפרשנות החוזה, לכן יש לוודא כי החוזה נכתב על סמך ייעוץ משפטי על מנת לוודא שהצדדים מודעים למשמעויות קביעתם ויקבלו החלטה מושכלת בנושא.